

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

підготовки громадян України до вступу
у вищі навчальні заклади

Історія України.

Пояснювальна записка

Загальна характеристика предмета

Сучасна Україна є молодою демократичною державою, яка зазнала тяжких деформацій за доби тоталітарного режиму, що робить вкрай актуальним розвиток її мешканців як свідомих громадян, представників української нації та як особистостей. Особлива роль у цьому належить історичній освіті, адже обираючи спосіб увічнити минуле, нація водночас обирає своє майбутнє, тому саме вона виконує місію консолідації української політичної нації, стає важливим фактором стабільності й злагоди в державі, готує слухача до життя у відкритому світі, зорієнтованому на ліберальні й демократичні цінності, а водночас прищеплює йому патріотичне пошанування власної самобутності.

Програма з історії спрямована на реалізацію вимог освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Метою історичної освіти є

набуття слухачем вільної особистості, відповідального громадянина України, який визнає загальнолюдські та національні цінності й керується ними у власній поведінці, з високим патріотичним почуттям приналежності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, зорієнтованим на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві, толерантного до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, здатної порозумітися з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Реалізація цієї мети здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості, під якою розуміється суб'єктивне бачення слухачем історичного поступу людства:

- накопичення знань про основні події, явища та процеси і їх давніші та сучасні інтерпретації;
- оволодіння способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сьогодення і прогнозування майбутнього, а саме: бачення зв'язків між історичними подіями та явищами (логічне мислення); уміння оцінювати їх з різних позицій (критичне мислення); знаходження нових аспектів змісту чи нових способів розв'язання проблем (творче мислення); співпереживання людям, що опинилися у вирі несприятливих історичних подій.

Завдання історичної освіти, яка за своєю сутністю є процесом становлення історичної свідомості слухача, полягають у формуванні на основі отриманої інформації умінь:

- аналізувати найважливіші історичні явища й розрізнати спільне та відмінне в історичному розвитку різних епох і суспільств;
- самостійно пояснювати причини історичного явища й аналізувати його наслідки;
- бачити історичні процеси під різними кутами зору, усвідомлюючи, що історія – це відкритий процес;
- розуміти різницю між історичною подією та її інтерпретацією, усвідомлювати причини існування різних інтерпретацій одного й того самого явища та вміти критично зіставляти й оцінювати такі інтерпретації;
- відстоювати, спираючись на історичні приклади власну патріотичну, громадянську й морально-етичну позицію.

Відбір змісту програмового матеріалу ґрунтується на низці принципів:

- загальнонауковому – такому, що передбачає ознайомлення слухачів із достовірними фактами та їх інтерпретаціями з метою формування цілісного наукового світогляду;
- конкретно-історичному – розгляд подій і явищ у контексті відповідного історичного часу, місця, супутніх обставин та динаміки перебігу від причин до наслідків;

- альтернативно-проблемному – спирається на використання різноманітних історичних джерел та ознайомлення з різними інтерпретаціями історичних подій і явищ;
- генералізуючому – спирається на виділення в навчальному матеріалі найсуттєвішого, а також на окреслення ключових тенденцій розвитку у відповідний історичний період;
- системному – вимогою якого є міжпредметна та міжкурсова інтегрованість шкільної освіти в цілому та вивчення історичного процесу зокрема в органічному поєднанні цивілізаційного, культурно-антропологічного та інших підходів і різних вимірів історії (соціального, економічного, політичного, духовного тощо);
- аксіологічному (ціннісному) – прищеплення загальнолюдських морально-етичних цінностей та вироблення на їх основі особистісної системи оцінювання історичних подій, діячів, явищ тощо;
- полікультурному – акцентує увагу на органічній єдності історії, культури, мови, традицій і звичаїв, які забезпечують наступність і спадкоємність поколінь власного народу, а також на потребі шанобливого ставлення до культур і звичаїв інших народів;
- світському – передбачає ознайомлення слухачів з історією релігій як феноменом культури.

Комплексним показником засвоєння слухачами навчального змісту програми є набуття ними *ключових, галузевих* та насамперед *предметної історичної компетентностей*, до яких належать:

- хронологічна – здатність орієнтуватися в історичному часі;
- просторова – здатність орієнтуватися в історичному просторі;
- інформаційна – здатність працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, виявляти та критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел;
- логічна – здатність визначати та застосовувати теоретичні поняття для аналізу й пояснення історичних подій та явищ, а також зіставляти різні інтерпретації цих подій та явищ;
- аксіологічна – здатність формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу чи відповідної групи людей.

Зміст програми *розвантажено* шляхом формування уточненого переліку вимог до навчальних досягнень слухачів, зосередженні на ключових подіях та процесах епохи, навчальних курсів; збалансованої структури всіх навчальних курсів; посилення національної, загальноосвітньої та загальнокультурної спрямованості навчального процесу.

Компонування навчального матеріалу відбувається за проблемно-тематичними блоками – згрупованими однорідними за змістом фактами, поняттями та судженнями, що характеризують у хронологічній послідовності основні аспекти та

тенденції суспільного життя людей певного регіону у визначений період. В межах блоку відбувається поєднання *поглибленого й оглядового* вивчення окремих.

Програма з історії забезпечує *державний компонент* історичної освіти, обов'язковий до виконання на території України. *Регіональний та краєзнавчий* компоненти реалізуються за рахунок уроків з історії рідного краю, варіативної частини навчального плану і навчально-методичних можливостей. Рекомендовано також опрацювання краєзнавчого матеріалу у процесі вивчення окремих тем курсу історії України.

Передбачено чіткі орієнтири для оцінювання результатів навчання слухачів, які забезпечують активізацію пізнавальної діяльності, усувають їх перевантаження. Зміст і обсяг навчального матеріалу курсу відповідає віковим особливостям слухачів та освітнім викликам сучасного суспільства.

Особливості організації навчання слухачів історії

Програма орієнтує організацію навчання слухачів на реалізацію низки психолого-педагогічних підходів.

Особистісно зорієнтований підхід, згідно з яким у центр навчально-виховного процесу ставляться інтереси особи-слухача; цей підхід передбачає: гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу; діагностично-стимулюючий спосіб організації навчального пізнання; діяльнісно-комунікативну активність слухачів: проектування індивідуальних досягнень в усіх видах пізнавальної діяльності; якомога повніше врахування у доборі змісту, в методиках, стимулах навчання та системі оцінювання діапазону особистих потреб.

Компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді діяльності.

Реалізація компетентнісного підходу у програмі здійснюється за рахунок виокремлення в ній у спеціальному стовпчику державних вимог до рівня загальнонавчальної підготовки слухачів з вивчення кожної навчальної теми. Вони подаються, як перелік складних умінь, якими має оволодіти учень в процесі навчання. Цей перелік включає основні види предметної компетентності (хронологічні, просторові, інформаційні, логічні, аксіологічні), які правлять за навчальні орієнтири. Учитель конкретизує ці вимоги під час підготовки до кожного уроку та складання його плану-конспекту, в якому вони виступають як основа цілевизначення у вигляді конкретного переліку очікуваних результатів навчання. Відповідно до цих орієнтирів учитель добирає необхідні методи та прийоми навчання, розробляє пізнавальні завдання, які спонукають слухачів до виконання тих чи інших дій, внаслідок яких відбувається формування у слухачів спеціальних та загальнонавчальних умінь.

Діяльнісний підхід, згідно з яким ефективність навчання залежить від залучення слухачів до різноманітних видів діяльності, що дозволяє їм успішніше оволодівати суспільним досвідом та, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості.

Комплексний підхід, який передбачає погляд на освітній процес як на органічну єдність навчання, виховання та розвитку, а також на історичний процес як багатоаспектний, такий, що не обмежується лише політичною складовою, а поєднує в собі соціальний, культурний, етнічний, особистісний та іншим виміри. Навчання історії має сформувати в слухачів цілісне уявлення про минуле власної країни.

Структура програми

Програма складається з пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу, структурованого за темами та переліку державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки слухачів, складених відповідно до Стандарту і поданих у вигляді таблиці з трьох стовпчиків.

Зміст теми містить перелік основних історичних сюжетів, не розділених на окремі уроки. Автори підручників і вчителі, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки слухачів, мають можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік запитань до кожного уроку залежно від особливостей слухачів, класу та індивідуального підходу вчителя до викладання.

До кожної теми у лівій частині програми подано перелік *основних питань*, які розкривають зміст навчального історичного матеріалу і обов'язково мають бути відображені в підручниках та посібниках. Основні питання засвоюються слухачами у вигляді знань (різного ступеня узагальнення й складності) про події, факти, історичних діячів, культурно-історичні пам'ятки. Вони є обов'язковим мінімумом, які мають засвоїти учні.

Державні *вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки* слухачів подано у правій частині програмі як переліку вмій і навичок, яких школярі мають набути під час вивчення навчального матеріалу. Вони повністю відповідають вимогам, які передбачені Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, є обов'язковими для засвоєння й оперування слухачами і слугують методичним орієнтиром для авторів підручників і посібників.

Невід'ємною складовою навчальної програми з історії для загальноосвітніх навчальних закладів є *переліки*, зміст яких учні мають опрацювати, засвоїти та навчитися висловлювати свої судження щодо наведених понять, фактів, подій, явищ та історичних постатей:

- загальноісторичних та конкретно-історичних понять;
- опорних дат і фактів;
- історичних постатей;
- історично-культурних пам'яток.

Історія України

Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки слухачів
2	Вступ. Історія України в стародавні часи. Історія України в Середні віки. Періодизація. Джерела з історії України.	Слухач: • показує на карті територію українських земель у середні віки; • характеризує історичний розвиток України у стародавню добу; • визначає особливості розвитку українських земель доби Середньовіччя; • називає періодизацію історії України у Середньовіччі; • тлумачить поняття «історія стародавнього світу», «історичні джерела».
Тема 1. ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ РУСІ-УКРАЇНИ		
3	Розселення слов'янських племен на території України. Господарство східних слов'ян. Суспільний устрій. Вірування. Сусіди східних слов'ян. Утворення Русі-України. Київські князі: Аскольд, Олег, Ігор, Ольга, Святослав.	Слухач: • розпізнає на карті територію розселення слов'янських племен, які проживали на території Русі-України; напрямки походів київських князів; • характеризує суспільне життя, господарство, заняття, побут і вірування східних слов'ян; роль міста Києва в утворенні держави східних слов'ян; роль перших князів у становленні Київської держави (Русі-України); літописні джерела про виникнення Києва; основні версії походження назви «Русь»; • визначає наслідки впливу природно-географічних умов на господарство та спосіб життя східних слов'ян; сутність і наслідки внутрішньої й зовнішньої політики перших князів; • висловлює судження щодо діяльності Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги та Святослава; • називає роки правління перших князів; версії походження назви «Русь», «Русь-Україна»; • тлумачить поняття «Велике розселення слов'ян», «князь», «дружина», «літопис», «Русь», «Русь-Україна», «імперія», «полюддя», «данина».
Тема 2. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА (Русь-Україна) наприкінці X – у першій половині XI ст.		
4	Внутрішня і зовнішня політика Володимира Великого. Запровадження християнства.	Слухач: • показує на карті територію Київської держави (Русі-України) за правління князів Володимира Святославовича та Ярослава Мудрого;

	Київська держава (Русь-Україна) Ярослава Мудрого. «Руська правда». Міжнародні зв'язки. Суспільний устрій. Влада князя. Повсякденне життя. Господарство. Міста. Ремесла. Торгівля. Архітектура та монументальний живопис. Писемність та освіта. Українська мова.	• характеризує суспільну роль різних верств і станових груп населення Київської держави (Русі - України); розвиток господарства і торгівлі; повсякденне життя мешканців міста і села; найдавніші пам'ятки писемності та умови поширення освіти; роль князівської влади в політичному устрої Русі; відносини Русі - України з європейськими державами; • визначає ступінь розвитку господарства й торгівлі Русі-України; причини і наслідки запровадження християнства як державної релігії Київської держави (Русі-України); • висловлює судження та порівнює внутрішню й зовнішню політику Володимира Великого і Ярослава Мудрого; політичний устрій і соціальний розвиток давньоруського та європейського суспільств; • називає роки правління князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого; рік запровадження християнства як державної релігії; • тлумачить поняття «християнство», «священик», «митрополит», «монастир», «чернець», «графіті», «мозаїка», «верстви», «бояри», «церковнослов'янська мова», «книжкові мініатюри».
Тема 3. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА (Русь-Україна) у другій половині XI – першій половині XIII ст.		
5	Правління Ярославовичів. Половці. Любецький з'їзд князів. Правління Володимира Мономаха та його сина Мстислава Великого. Роздробленість Київської держави. Київське, Переяславське та Чернігівське князівства в середині XII – першій половині XIII ст. Політичне і соціально-економічне життя. Галицьке і Волинське князівства в другій половині XII ст. Ярослав Осмомисл. Культура Русі-України в другій половині XI – першій половині XIII ст.	Слухач: • показує на карті території князівств часів роздробленості Київської держави (Русі - України) та половецькі землі; • характеризує становище Київської держави (Русі-України) за правління наступників Ярослава Мудрого; особливості політичного і соціально-економічного життя князівств часів роздробленості; відносини половців із Руссю; • визначає причини і наслідки князівських усобиць; половецьких набігів; Любецького з'їзду князів, • висловлює судження про діяльність Ярославичів, Володимира Мономаха, Мстислава Великого, Ярослава Осмомисла; • називає роки правління князів доби; дату Любецького з'їзду князів; дату першої писемної згадки назви «Україна».
1	Тематичний контроль	

Тема 4. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА

4	Утворення Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславович. Боротьба за владу. Данило Романович. Походи монголів на Русь. Встановлення панування Золотої Орди на українських землях. Внутрішня політика. Зовнішня політика. Коронація Данила Романовича.* Культура Галицько-Волинської держави у другій половині XI– XIII ст. Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича.	Слухач: • показує на карті територію Галицько-Волинської держави за Романа Мстиславовича і його наступників; території сусідніх держав; напрямки навали монголів; • характеризує діяльність князів династії Романовичів; особливості монгольського панування на українських землях; • визначає особливості зовнішньої та внутрішньої політики галицько-волинських правителів; • висловлює судження про діяльність Романа Мстиславовича, Данила Романовича, Юрія I Львовича; особливості розвитку українського суспільства княжої доби з європейськими країнами; • називає роки правління найвидатніших галицько-волинських князів; монгольської навали на землі південно-західної Русі; • тлумачить поняття «орда», «баскак», «ярлик», «улус», «король».

Тема 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ (друга половина XIV – XV ст.)

5	Статус українських земель у складі Великого князівства Литовського та інших держав. Кревська унія 1385 р. і українські землі. Остаточна ліквідація Волинського та Київського удільних князівств. Держава Феодоро в Криму. Утворення Кримського ханства. Гереї. Суспільний устрій та культура ханства. Суспільне і церковне життя. Сільське господарство. Ремесла і торгівля. Міста, магдебурзьке право. Культура та освіта. Юрій Дрогобич.	Слухач: • показує на карті територію українських земель у складі різних держав; територію Кримського ханства; • характеризує становище українських земель у складі різних держав; розвиток господарства, торгівлі; державне, суспільне та культурне життя Кримського ханства; побут соціальних верств і етнічних груп та їхню роль у житті тогочасного суспільства; полікультурність українського суспільства; • визначає причини та наслідки Кревської унії; особливості розвитку міст та магдебурзького права; • висловлює судження щодо діяльності Любарта Гедиміновича, Володимира Ольгердовича, Хаджі-Герая, Костянтина Острозького, Юрія Дрогобича; • називає час входження українських земель до складу різних держав; утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії; • тлумачить поняття: «унія», «українська шляхта», «магнат»,

		«кріпацтво», «невільник», «ясир», «гетьман», «господар», «хан», «султан», «магдебурзьке право», «іконостас».
1	Тематичний контроль	
Тема 6. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В XVI ст.		
5	Соціальна структура українського суспільства та економічне життя. Князі, пани й дрібна шляхта. Становище непривілейованих груп населення. Виникнення українського козацтва. Передумови Люблінської унії. Люблінський сейм 1569 р. Суспільно-політичні зміни в українських землях після Люблінської унії. Реформаційні та контрреформаційні рухи в Україні. Православні братства. Львівська братська школа. Становище церкви. Розвиток полемічної літератури. Церковні собори в Бересті 1596 р., утворення греко-католицької церкви. Виникнення Запорізької Січі. Д. Вишневецький. Життя та побут козаків. Військове мистецтво козацтва. Утворення реєстрового козацтва. Повстання 1591—1596 рр. Умови розвитку культури. Розвиток української мови. Шкільництво. Острозька академія. Рукописна книга та книговидання. Архітектура й містобудування. Образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво.	Слухач: показує на карті територіальні зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії, володіння Речі Посполитої та її сусідів, воєводства та їхні центри на українських землях, місця Запорізьких Січей — фортець та володіння Запорізької Січі, напрямки козацьких походів та перших повстань, місця найважливіших подій та створення найвизначніших культурних пам'яток; встановлює хронологічну послідовність подій періоду. На основі різних джерел інформації: застосовує та пояснює на прикладах поняття і терміни: «магнати», «низове» та «реєстрове козацтво», «Запорізька Січ», «клейноди», «козацька республіка», «братства», «національно-визвольний рух»; визначає причини, суть та наслідки основних явищ і подій періоду; порівнює становище привілейованих верств тогочасного українського суспільства; низових (запорізьких) та реєстрових козаків; характеризує особливості військово-політичної організації козацтва; військового мистецтва козаків; становища православної церкви, реформаційного та контрреформаційного руху на українських землях; аналізує зміни суспільно-політичного життя на українських землях після Люблінської унії; характеризує та оцінює діяльність князя В.-К. Острозького, діячів Острозької академії, єзуїтів, православних братств; характеризує культурні досягнення, розпізнає найвідоміші книжкові пам'ятки, пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, стисло описує їх; пояснює засади, на яких виникла греко-католицька церква; висловлює ставлення до історичних діячів доби, судження про доленосні події доби
1	Тематичний контроль	
Тема 7. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.		
5	Зростання магнатського землеволодіння. Поширення фільварків. Розвиток товарного	Слухач: показує на карті воєводства Речі Посполитої на українських землях та

	виробництва. Міста. Становище селян та міщан. Вплив Берестейської унії на церковне життя в Україні. Становище церков. Морські походи козаків. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Участь українського козацтва у Хотинській війні. Козацько-польський збройний конфлікт 1625 р. Повстання Т. Федоровича, І. Сулими. Національно-визвольне повстання 1637—1638 рр. Митрополит П. Могила. Шкільництво. Утворення Києво-Могилянської академії. Література. Книговидання. Театр. Література. Музика. Архітектура та образотворче мистецтво.	територіальні зміни, що відбулися за зазначеного періоду, території, охоплені національно-визвольним рухом у 20—30-х роках XVII ст., місця розташування Запорізьких Січей-фортець, найважливіших подій та створення найвизначніших культурних пам'яток; <i>встановлює</i> хронологічну послідовність подій періоду. На основі різних джерел інформації: <i>визначає</i> причини, суть та наслідки основних явищ і подій періоду; <i>характеризує</i> та <i>оцінює</i> діяльність П. Конашевича-Сагайдачного, П. Могили; <i>порівнює</i> становище православної та греко-католицької церков; <i>визначає</i> наслідки участі козацтва у Хотинській війні, значення національно-визвольних повстань, особливості соціально-економічного та політичного становища українців у першій половині XVII ст.; <i>характеризує</i> культурні досягнення, <i>розпізнає</i> найвідоміші пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, <i>стисло описує</i> їх; <i>висловлює</i> ставлення до історичних діячів доби, судження про доленосні події доби.
Тема 8. ПОЧАТОК НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII ст.		
5	Передумови Національно-визвольної війни. Б. Хмельницький, його сподвижники. Битви на Жовтих Водах, під Корсунем та Пилявцями. Визвольний похід українського війська в Галичину. Програма розбудови Української козацької держави. Збарасько-Зборівська кампанія. Укладення Зборівської угоди. Берестецька битва. Білоцерківський мирний договір. Утворення української козацької держави — Гетьманщини. Політичний та адміністративно-територіальний устрій. Фінансова система та судочинство. Українська армія. Зміни в соціально-економічному житті українського народу. Молдовські походи Б. Хмельницького. Батозька битва. Жванецька облога. Внутрішньо- і	Слухач: <i>показує на карті</i> територіальні зміни, що відбулися внаслідок Національно-визвольної війни, територію Української козацької держави за Зборівським договором та її сусідів, українські землі, що не увійшли до складу Гетьманщини, напрямки найважливіших козацьких походів під час Національно-визвольної війни; місця найголовніших битв, підписання найважливіших договорів, центри полків та столицю Гетьманщини; <i>встановлює</i> хронологічну послідовність подій періоду. На основі різних джерел інформації: <i>застосовує</i> та <i>пояснює</i> на прикладах поняття і терміни: «Національно-визвольна війна», «Військо Запорізьке», «Гетьманщина»; <i>визначає</i> причини, суть та наслідки основних явищ і подій періоду; <i>визначає</i> роль кожної з найбільших битв у розгортанні національно-визвольної боротьби, зміни політичного та економічного становища українців, мирних угод козаків із польським урядом; <i>характеризує</i> політичний та адміністративно-територіальний устрій

	зовнішньополітичне становище Гетьманщини наприкінці 1653 р. Українські землі в системі міжнародних відносин. Місце Гетьманщини в міжнародних відносинах тогочасної Європи. Зовнішня політика Гетьманщини. Відносини між Українською державою і Московією. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р. Воєнні дії в 1654—1655 рр.	Гетьманщини, відносини Гетьманщини з Кримським ханством, Молдовою, Московією; <i>порівнює</i> позиції європейських держав щодо Національно-визвольної війни українського народу; <i>аналізує</i> значення українсько-московської міждержавної угоди 1654 р.; <i>характеризує</i> та <i>оцінює</i> діяльність гетьмана Б. Хмельницького; <i>висловлює</i> ставлення до історичних діячів доби, судження про доленосні події доби.
1	Тематичний контроль.	
Тема 9. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В 60–80-ті роки XVII ст.		
9	Віленське перемир'я. Зміна зовнішньополітичної орієнтації Б.Хмельницького. Дії українського війська в Польщі 1656—1657 рр. Б. Хмельницький — політик та дипломат. Становище в Гетьманщині після смерті Б. Хмельницького. Гетьман І. Виговський, його зовнішня та внутрішня політика. Гадяцька угода 1658 р. Московсько-українська війна 1658—1659 рр. Конотопська битва. Переяславський договір 1659 р. Чуднівська кампанія 1660 р. та укладення Слободищенської угоди. Боротьба за владу на Лівобережній Україні. Андрусівське перемир'я 1667р. Гетьман П. Дорошенко, його боротьба за об'єднання України. Чигиринські походи турецько-татарського війська. Бахчисарайський мир. Занепад Правобережжя, його перехід під владу Польщі. Адміністративно-територіальний устрій Лівобережної Гетьманщини. Органи влади. Заходи гетьманів щодо захисту державних інтересів Гетьманщини. Соціальний устрій. Слобідська Україна в другій половині XVII ст. Заснування слобідських міст. Адміністративно-	Слухач: <i>показує на карті</i> території, підвладні гетьманам Лівобережної та Правобережної України; території, що перебували під контролем Московії, Туреччини, Польщі; напрямки найважливіших походів; місця найголовніших битв, підписання найважливіших договорів, центри полків Лівобережної Гетьманщини та Слобідської України, столиці Лівобережної та Правобережної Гетьманщини; <i>встановлює</i> хронологічну послідовність подій періоду. На основі різних джерел інформації: <i>застосовує</i> та <i>пояснює</i> на прикладах поняття і терміни: «Лівобережна Гетьманщина», «Слобожанщина», «Руїна», «Чортомлицька Січ»; <i>визначає</i> причини, суть та наслідки основних явищ і подій періоду; <i>аналізує</i> зміст угод гетьманського уряду з державами-сусідами, найважливіших угод між іноземними державами, що стосувалися українських земель; <i>порівнює</i> господарське життя різних українських земель, адміністративно - політичний устрій Слобідської України та Лівобережної Гетьманщини, зовнішню та внутрішню політику гетьманів; <i>характеризує</i> та <i>оцінює</i> діяльність гетьмана П. Дорошенка; <i>висловлює</i> ставлення до історичних діячів доби, судження про доленосні події доби.

	політичний та соціальний устрій. Запорізька Січ у складі Гетьманщини. Участь запорожців у війнах проти Польщі, Османської імперії та Кримського ханства. Політика уряду Московії щодо Запорізької Січі. Господарське, культурне та церковне життя в українських землях. Землеволодіння. Сільське господарство, ремесло, промисли, торгівля. Становище церкви.	
Тема 10. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ XVII — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII ст.		
3	Гетьманщина наприкінці XVII — на початку XVIII ст. «Вічний мир». Перший Кримський похід. Обрання гетьманом І. Мазепи. Коломацькі статті 1687 р. Зовнішня та внутрішня політика гетьмана І. Мазепи. Правобережна Україна наприкінці XVII — на початку XVIII ст. Відродження козацького устрою на Правобережній Україні. Повстання С. Палія. Україна в подіях Північної війни. Українсько-шведський союз. Воєнно-політичні акції російського царя проти українців. Полтавська битва. Гетьман І. Мазепа в історії України. К. Гордієнко. Становище в Україні після Полтавської битви. Наступ царату на українську культуру. Заходи щодо економіки Гетьманщини. П. Орлик і його Конституція. Гетьман І. Скоропадський. Діяльність Малоросійської колегії. П. Полуботок. Відновлення гетьманства. «Рішительні пункти». Гетьман Д. Апостол, його реформи. Діяльність «Правління гетьманського уряду». Особливості розвитку культури. Освіта і друкарство. Києво-Могилянська академія. Розвиток літератури: поезія, богословські твори,	Слухач: <i>показує на карті</i> напрямки козацьких походів, місця найважливіших подій та створення найвизначніших культурних пам'яток; <i>встановлює</i> хронологічну послідовність подій періоду. На основі різних джерел інформації: <i>застосовує та пояснює</i> на прикладах поняття і терміни: «Малоросія», «Малоросійська колегія»; <i>визначає</i> причини, суть та наслідки основних явищ і подій періоду; <i>оцінює</i> діяльність українських гетьманів, заходи козацької старшини в її боротьбі за відновлення державних прав; <i>характеризує</i> гетьмана І. Мазепу як історичного діяча; <i>аналізує</i> зміст укладених гетьманами «статей» з Російською імперією, українсько-шведського договору; основних положень Конституції П. Орлика; умов розвитку економічного та культурного життя; <i>характеризує</i> культурні досягнення, <i>розпізнає</i> найвідоміші пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, <i>стисло описує</i> їх; <i>висловлює</i> ставлення до історичних діячів доби, судження про доленосні події доби

	літописна та історична проза. Графіка. Живопис. Музика. Театр. Архітектура. Скульптура.	
Тема 11. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII ст.		
3	Гетьман К. Розумовський, його діяльність. Остаточна ліквідація гетьманства. Діяльність П. Рум'янцева в Лівобережній Україні. Скасування козацького устрою на Слобожанщині. Ліквідація решток автономного устрою Гетьманщини. Соціально-політичне та економічне становище в Правобережній Україні. Розгортання гайдамацького руху. Коліївщина. М. Залізняк. Зміни у політичному становищі правобережних земель. Соціально-політичне та економічне становище в Галичині, на Буковині та Закарпатті. Опришківський рух. Поділи Речі Посполитої. Зміни у політичному становищі західноукраїнських земель. Адміністративно-територіальний поділ та освоєння запорізьких земель Нової (Підпільненської) Січі. Ліквідація Запорізької Січі. П. Калнишевський. Доля запорожців після ліквідації Запорізької Січі. Заселення Південної України. Кримське ханство в XVIII ст. Приєднання Криму до Росії. Особливості розвитку культури в другій половині XVIII ст. Освіта. Внесок Києво-Могилянської академії в культурно-освітній розвиток. Розвиток філософських ідей. Г. Сковорода. Природничі науки. Музика. Театр. Архітектура. Скульптура. Графіка. Живопис.	Слухач: показує на карті територіальні зміни, що відбулися внаслідок поділів Польщі, російсько-турецької війни (1768—1774), захоплення Росією Криму (1783), ліквідації козацького адміністративно-територіального устрою на Лівобережній Україні, Слобожанщині, території Вольностей Війська Запорізького, території, охоплені національно-визвольним рухом на Правобережній та Західній Україні; встановлює хронологічну послідовність подій періоду. На основі різних джерел інформації: застосовує та пояснює на прикладах поняття і терміни: «Вольності Війська Запорізького», «Підпільненська Січ», «Задунайська Січ», «гайдамаки», «опришки»; визначає причини, суть та наслідки основних явищ і подій періоду; визначає значення українського козацтва, Запорізької Січі та Гетьманщини в історії України; характеризує та оцінює діяльність гетьмана К. Розумовського, кошового отамана П. Калнишевського, поета та філософа Г. Сковороди; характеризує культурні досягнення, розпізнає найвідоміші пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, стисло описує їх; висловлює ставлення до історичних діячів доби, судження про доленосні події доби; доводить, що Києво-Могилянська академія була одним із найвпливовіших центрів освіти, науки, видавничої справи в Україні та Росії.
1	Тематичний контроль.	
Тема 12. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ТА АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЙ НАПРИКІНЦІ XVIII — У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XIX ст.		
4	Від етносу до нації; від Малоросії та Галицької Русі до України. «Українське питання» —	Слухач: виявляє розуміння понять «етнос», «народність», «нація»;

	проблема панівних націй. «Український проект». Чим поняття «українська нація» відрізняється від понять «українська народність» або «український етнос». Які характеристики їх визначають. Староукраїнство і українство Нового часу. Історична пам'ять — найсуттєвіший чинник формування національної свідомості. Значення фольклору та етнографії в дослідженні національних ознак українців. Пошук науково-історичних підвалин української окремішності. Початок академічного (наукового) етапу українського визвольного руху. Російська панславістська, польська федеративна і українська слов'янофілська теорії. Шляхи мобілізації української нації в умовах модернізаційних трансформацій суспільства. Ідея соборності українських земель. Релігійно-конфесійні проблеми в національному питанні.	<i>орієнтується</i> у визначеннях «український проект», «російський і польський імперські проекти»; <i>описує</i> і <i>порівнює</i> стан українського питання в межах Російської і Австрійської імперій, різниці суспільно-політичних прав українського населення та сусідніх прийшлих російської та польської націй; <i>визначає</i> мотиви дій української еліти по виокремленню українських національних інтересів; <i>аналізує</i> та <i>узагальнює</i> діяльність провідників українського руху першої половини XIX ст. — етнографів, фольклористів, істориків, громадських і церковних діячів, їхні твори, що підносили значення народу, його права керувати суспільним життям на своїй території; <i>зіставляє</i> історичні і літературні джерела, визначаючи програмні цілі ідейних керівників національного руху; <i>здійснює</i> критичний аналіз джерел та інтерпретує теоретичні постулати лідерів українського руху; <i>характеризує</i> зміст програмних ідеологічних творів: «Малоросійські пісні...» М. Максимовича, «Закон Божий» М. Костомарова та ін.
Тема 13. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЖИТТЯ НАРОДУ, УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ ВІ ПОЛ. XIX ст..		
3	Українські землі у складі Російської імперії: адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ. Національне та соціальне становище українського населення. Проникнення буржуазних рис повсякденного життя у побут мешканців міста і села. Життя великих міст. Включення західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії: адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ. Політика австрійського уряду щодо українців. Національне та соціальне становище українського населення. Зміни у побуті, стилі та традиціях життя міста і села. Вплив міжнародних відносин на розвиток українських земель в першій третині XIX ст. Україна в Російсько-турецькій війні 1806—1812 рр. та Російсько-французькій війні 1812 р.	Слухач: <i>визначає</i> хронологічну послідовність подій періоду, <i>хронологічно співвідносить</i> діяльність Кирило-Мефодіївського братства та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях під час революцій 1848—1849 рр. у Австрійській імперії та інших країнах Європи; <i>пояснює на основі карти</i> економічні та соціальні процеси (наприклад, господарська інфраструктура, спеціалізація регіонів, особливості становища населення у зв'язку з економічним розвитком тощо), <i>показує на карті</i> території, охоплені антикріпосницьким рухом; <i>показує на карті й співвідносить</i> території, охоплені національно-визвольним рухом в українських землях та революційними подіями у країнах Європи; <i>порівнює</i> соціально-економічний розвиток українських земель, становище населення та явища повсякденного життя українців під владою Росії та Австрії; <i>характеризує</i> та <i>оцінює</i> особливості розвитку сільського господарства,

	Азовське козацьке військо. Початок національного відродження. Національна ідея в суспільно-політичному русі України. «Історія русів». Українська автономістська ідея. Новгород-Сіверський гурток. Українське культурне відродження на Слобожанщині. Поширення ідей Просвітництва у Західній Україні. Пробудження національного життя. Українська національна ідея в середовищі греко-католицьких священиків. «Руська трійця». Масонство в Україні. Україна в програмних документах декабристів. Повстання Чернігівського полку. Польське повстання 1830—1831 рр. і Україна	промисловості й торгівлі даного періоду; <i>доводить</i>, що кріпосне право гальмувало економічний розвиток України, призводило до посилення національного та соціального гніту тощо; <i>визначає та характеризує</i> передумови, причини, форми, характер і наслідки протесту різних верств українського населення, сутність програмних вимог національно-визвольного руху; <i>порівнює</i> мету, завдання і форми національного руху наприкінці 40-х років XIX ст. в українських землях під владою Росії та Австрії з вимогами європейських народів під час революцій; <i>дає</i> власну оцінку діяльності У. Кармелюка, Т. Шевченка, Кирило-Мефодіївського братства та значення подій 1848—1849 рр. на західноукраїнських землях.
1	Тематичний контроль.	
Тема 14. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ XVIII — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.		
2	Особливості розвитку культури. Капіталізація і її вплив на культуру. Освіта. Київський та Харківський університети. Гімназії. Рішельєвський та Ніжинський ліцеї. Наука. Видатні вчені. Нова українська література і театр як відображення тенденцій суспільного розвитку. Т. Шевченко, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є.Гребінка. Музика, образотворче мистецтво і архітектура в пошуках українського мистецького стилю. Традиційно-побутова культура у селі та місті. Релігійне життя. Доля української жінки.	Слухач: <i>показує на карті</i> основні місця і території, пов'язані з розвитком освіти, науки та мистецтва; <i>визначає і характеризує</i> основні чинники, особливості розвитку, явища, процеси та пам'ятки культури цього періоду; <i>описує</i> явища культурного та духовного життя; <i>порівнює</i> ідеї та цінності, характерні для тогочасної культури, із сучасними державотворчими ідеями та культурними цінностями українців; <i>оцінює</i> внесок окремих діячів у вітчизняну та світову культуру.
Тема 15. МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СЕРЕДИНІ — У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст..		
2	Вплив аграрної реформи уряду Франца-Йосифа 1848 р. на розвиток економіки у західноукраїнських землях. Селянська реформа 1861 р. у Наддніпрянській Україні. Зміни в	Слухач: <i>хронологічно співвідносить</i> (синхронізує) модернізаційні процеси в українських землях з аналогічними процесами в європейських країнах; <i>на основі карти описує і характеризує</i> модернізаційні процеси в

	сільському господарстві. Капіталізація. Ринкові відносини. Поширення вільнонайманої праці. Розвиток промисловості. Особливості індустріалізації в Україні. Розвиток міст і сіл. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля. Українські підприємці. Родини Яхненків і Симиренків. Реформи адміністративно - політичного управління 60—70-х років XIX ст. у підросійській Україні. Зміни у соціальній структурі суспільства. Суперечливі процеси модернізації повсякденного життя. Початок трудової еміграції.	українських землях; <i>характеризує</i> основні реформи суспільного життя в українських землях і <i>визначає</i> їх наслідки; <i>описує</i> явища і <i>наводить</i> статистичні дані щодо соціальних та економічних зрушень в українських землях, на основі їх узагальнення <i>визначає</i> основні тенденції модернізації українського суспільства у другій половині XIX ст.; <i>доводить</i> закономірність процесів модернізації у розвитку українських земель цього періоду; <i>пояснює</i> суперечливий характер явищ і процесів модернізації повсякденного життя українців у другій половині XIX ст.; <i>дає оцінку</i> цим зрушенням, <i>визначає</i> їх наслідки щодо соціального розвитку та життя людей.
ТЕМА 16. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РУХ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.		
4	Початок громадського руху наприкінці 50-х — у 60-х роках XIX ст. Київська та інші громади. Журнал «Основа». В. Антонович. Валуєвський циркуляр. Основні течії суспільно-політичного руху в 50—60-х роках XIX ст. на західноукраїнських землях: москвофіли та народовці. Культурно-освітнє товариство «Просвіта». Польське повстання 1863—1864 рр. і Україна. Відродження громадського руху в 70—90-х роках. Громадський рух. «Південно-Західний відділ Російського географічного товариства». «Київський телеграф». Емський указ. Російський громадсько-політичний рух народників в українських землях. Діяльність галицьких народовців у другій половині 70-х—90-ті роки XIX ст. Розгортання руху народовців на Буковині та в Закарпатті. Радикальний рух у Галичині. «Новоєрівська» політика народовців. О. Барвінський та О. Кониський. Утворення першої політичної партії в Україні (РУРП). І. Франко. Утворення	Слухач: <i>визначає</i> хронологічні межі етапів громадського руху, <i>синхронізує</i> прояви суспільно-політичного та визвольного руху в різних регіонах та європейських країнах; <i>на основі карти простежує</i> зв'язок між процесами модернізації суспільства та піднесенням визвольного руху; <i>визначає, характеризує та порівнює</i> основні причини, прояви, форми та наслідки суспільно-політичного і визвольного руху в українських землях Російської та Австро-Угорської імперій; <i>дає характеристику та оцінює</i> діяльність провідних представників визвольного руху.

	УНДП та УСДП. Самостійницька позиція партій Західної України. Українці в Галицькому сеймі та Австрійському парламенті. Українці-самостійники (М. Міхновський і Ю. Бачинський).	
Тема 17.КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.		
2	Особливості розвитку української культури. Освіта. Недільні школи в Наддніпрянській Україні. Вищі навчальні заклади. Новоросійський університет. Наука. Наукові товариства. М. Грушевський. Література. Драматургія. Архітектура та містобудування. Живопис. Музика. Музеї. Українські підприємці-благодійники. Родини Терещенків та Харитоненків. Фольклор та декоративно-ужиткове мистецтво. Повсякденне життя: звичаї, традиції, побут. Зміни у житті українських жінок. Особливості релігійного життя.	Слухач: <i>показує на карті</i> основні місця і території, пов'язані з розвитком освіти, науки та мистецтва; <i>визначає і характеризує</i> основні чинники, особливості розвитку, явища, процеси та пам'ятки культури цього періоду; <i>порівнює</i> ідеї та цінності, що були характерні для тогочасної культури, із сучасними цінностями українського суспільства; <i>характеризує та оцінює</i> внесок окремих діячів у вітчизняну і світову культуру; <i>порівнює</i> прояви і шляхи процесу консолідації української нації з аналогічними процесами в Італії та Німеччині в цей період.

Критерії оцінювання навчальних досягнень слухачів з історії

Під час оцінювання навчальних досягнень з історії враховується:

- рівень оволодіння історичними знаннями; знання хронологічних меж періодів, найважливіших історичних подій і процесів; визначення характерних суттєвих рис історичних явищ і подій;
- рівень умінь групування (класифікації) фактів за вказаною ознакою, розкриття причинно-наслідкових зв'язків між подіями;
- рівень оволодіння практичними вміннями та навичками роботи з історичними джерелами; обґрунтування власного ставлення слухача щодо історичної події, явища, діяча.

Всі види оцінювання навчальних досягнень слухачів здійснюються за критеріями, наведеними в таблиці.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії навчальних досягнень слухачів
I. Початковий	1	Учень може назвати одну-дві події, дати, історичні постаті чи історико-географічні об'єкти.
	2	Учень називає декілька подій, дат, історичних постатей або історико-географічних об'єктів; вибирає правильний варіант відповіді на рівні «так - ні»; має загальне уявлення про лічбу часу в історії.
	3	Учень може двома-трьома простими реченнями розповісти про історичну подію чи постать; впізнати її за описом; співвіднести рік зі століттям, століття - з тисячоліттям; має загальне уявлення про історичну карту.
II. Середній	4	Учень може репродуктивно відтворити невелику частину навчального матеріалу теми, пояснюючи історичні терміни, подані у тексті підручника, називаючи одну-дві основні дати; показуючи на карті історико-географічний об'єкт.
	5	Учень з допомогою вчителя може відтворити основний зміст навчальної теми, визначати окремі ознаки історичних понять, називати основні дати; показувати на історичній карті основні місця подій.
	6	Учень може самостійно відтворювати фактичний матеріал теми, давати стислу характеристику історичній постаті, встановлювати послідовність подій; користуватись за допомогою вчителя наочними та текстовими джерелами історичної інформації.
III. Достатній	7	Учень послідовно і логічно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння історичної термінології, характеризує події (причини, наслідки, значення), виокремлює деякі ознаки явищ та процесів; «читає» історичні карти з допомогою їх легенди; використовує історичні документи як джерело знань.
	8	Учень володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, дає правильне визначення історичних понять, аналізує описані історичні факти, порівнює однорідні історичні явища, визначає причинно-наслідкові зв'язки між ними, встановлює синхронність подій у межах теми; дає словесний опис історичних об'єктів, використовуючи легенду карти.
	9	Учень вільно оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами; дає порівняльну характеристику історичних явищ, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; синхронізує події у межах курсу, аналізує зміст історичної карти.
IV. Високий	10	Учень використовує набуті знання для вирішення нової навчальної проблеми; виявляє розуміння історичних процесів; робить аргументовані висновки, спираючись на широку джерельну базу; рецензує відповіді слухачів; співставляє і систематизує дані історичних карт; синхронізує події вітчизняної та всесвітньої історії.
	11	Учень володіє глибокими знаннями, може вільно та аргументовано висловлювати власні судження, аналізувати історичну інформацію, співвідносити історичні процеси з періодом на основі наукової періодизації історії.
	12	Учень у повному обсязі опанував програмовий матеріал, що дає йому змогу відповідно до вікових особливостей презентувати власну інтерпретацію історичних явищ.